

Prokleté hory nejdou vůbec prokleté

Josef Havelka, Ervin Hausvater, Martin Hobza, Jana Mejzrová,
Dana Turoňová a Martina Vočadlova

Prokleté hory (Prokletije), nejvyšší část Dinárských hor, se nacházejí na území hned tří států – Černé Hory, Albánie a Kosova. Na jihu pohoří na území Albánie leží Národní park Thethi, vyhlášený v roce 1966 na ploše 26,3 km², a Národní park Údolí řeky Valbonës, ustavený o třicet let později na rozloze 80 km². Na černoohorské straně se připravuje zřízení Národního parku Prokletije a uvažuje se i o ochraně celého pohoří včetně kosovské části v rámci trilaterálního Balkánského mírového parku.

V balkánských roklích

Obvyklá přístupová cesta do Národního parku Thethi vede vesnicí Bogë, nechvalně známé tím, že se v ní nebo v jejím okolí v roce 2001 ztratili tři čeští studenti. Nejvýznamnější paleoendemit zdejšího kraje, modře kvetoucí *Wulfenia baldaccii*, roste v masivu nejvyššího vrcholu nejen národního parku, ale i celého pohoří Jezercë (2 693 m n. m.). Krkolomné svahy, kde vedou jen kozí stezky, hostí biotopy s kavylky, vičencí, hvozdíky, vikvemi a úročníky. V severní části Prokletých hor na pomezí Kosova a Černé hory v okolí vesnice Velika návštěvníka ohromí horské louky se žlutě kvetoucím lnem hlavatým (*Linum capitatum*), modrými hořečky (*Gentianella* spp.) či kručinkou křídlatou (*Genista sagittalis*), která místy tvoří doslova zlaté koberce.

Působivé hory obývá známý kamzík horský (*Rupicapra rupicapra*), majestátní orel skalní (*Aquila chrysaetos*) a v některých částech Evropy do přírody zpětně vysazovaný sup bělohlavý (*Gyps fulvus*), ale také orebice horská (*Alectoris graeca*) a skřivan ouškatý (*Eremophila alpestris*). Milovník přírody je za putování po příkrých svazích odměněn pozorováním datlíka tříprstého (*Picoides tridactylus*), tetřeva hlušce (*Tetrao urogallus*) či ořešníka kropenatého (*Nucifraga caryocatactes*). Místní jezera hostí skutečně početné populace ocasatého obojživelníka čolka horského (*Triturus alpestris*).

Příroda a lidé

Ačkoli jsou národní parky Prokletých hor řazeny podle všeobecně uznávané klasifikace Mezinárodní unie na ochranu přírody

Scenerie Prokletých hor v NP Thethi, v údolí vesnice Bog

Foto Josef Havelka

(IUCN) do kategorie II, kde zůstává prioritou ochrana ekosystémů a osídlení se na jejich území vyskytuje v omezené míře, nelze kulturní a historické aspekty rázu tamější krajiny zcela opomíjet. V celé oblasti byla využívána nejprve místa dobře dostupná, úrodnější, přiměřeně teplá a zásobovaná vodou, později osídlení stoupalo i do drsnějších horských poloh. Na území Černé Hory se od plochého údolí řeky Luča, vtékající do Plavského jezera, větví údolí menších říček jižním až východním směrem. Osídlení hlavního rovinatého údolí se většinou soustřeďuje podél cest nebo je značně rozptýlené, menší pozemky navazují v pruzích na jednotlivé usedlosti. V dolinách vstupujících mezi strmé svahy vápencových srázů najdeme vždy jen několik stavení na loukách a pastvinách. Geomorfologie terénu umožňovala zemědělsky využívat roviny a mírnější svahy, pěstování plodin se soustřeďovalo do blízkosti obydli, pastva pak vystupovala do strmějších svahů na pastviny alpského typu.

Z albánské strany tvoří pohoří Prokletí několik dlouhých údolí pronikajících hluboko na sever do hor, oddělených vysokými hřebeny. Terasovitá políčka šplhají po úpatí skal, výše v údolí najdeme svažité pastviny. Ostré skalnaté hřbety neumožnily v této

části hor vzniknout rozlehlým pastvinám na hřebenech a plochá dna říčních údolí se střídají s kaňonovitými úseky. Ráz horských údolí dotvářejí kamenné zidky, meze a terasy. Řada domů je dnes opuštěná i pobořená, lidé postupně odcházejí za snadnější obživou do měst.

Cestovní ruch jak na albánské, tak černoohorské straně se zatím soustřeďuje na měkké formy, jako jsou pěší turistika a cykloturistika či horolezectví, do nitra hor proniká výstavba zatím jen pozvolna v podobě jednotlivých restaurací s drobným ubytováním. Turistická vybavenost je minimální, což prozatím ještě umožňuje prožít autentickou atmosféru balkánského vesnického způsobu života. Nicméně Národní park Thethi dnes navštěvuje podle oficiálních údajů 5 000–10 000 zahraničních turistů ročně.

V kosovské části pohoří přivádí lepší dostupnost z téměř stotisícového města Peč a příznivé terény do hor více návštěvníků. Nové komunikace stoupají vysoko do svahů ke vznikajícím rekreačním střediskům, lyžařským vlečům a hotelům.

Prokleté hory patří bezpochyby k enklávám v Evropě nejméně dotčeným současnou civilizací. Turisté oblast teprve objevují, ale je zřejmé jen otázkou času, kdy se vše změní

**Kručinka křídlatá (*Genista sagittalis*)
na pastvinách Prokletých hor**

i v tomto zapomenutém koutě Balkánu. Zatím je však krajina využívána stejně jako před desítkami a snad i stovkami let, především pastevecky. Lidé tu chovají skot, kozy a ovce. Drobná políčka v těsném sousedství usedlostí a vesnic zajišťují místním obyvatelům zá-

kladní obživu. Významnější poškození krajiny intenzivní a dlouhodobou pastvou je patrné v okolí vesnic a osad. V odlehlejších lokalitách nepravidelné spásání bohatou květenou a s ní celkový krajinný ráz příliš neohrožuje. Zatímco botanik nalézá populace planě rostoucích rostlin a jejich bohatá společenstva v množství, které snad jinde v Evropě nemá obdoby, lesy a zvířena vzbuzují méně nadšení. Lesy, pokud se zachovaly, jsou převážně bukové, někdy s příměsí habru, smrku nebo borovice. Obhospodařovány jsou především pařezinovým způsobem. Bukové lesy dorůstající mytného věku se vyskytují jen na prostorově omezených ploškách nebo tam, kde by těžba a doprava dřeva byla velmi obtížná. Nad horní hranici lesa vystupuje jalovec a borovice bělokora (*Pinus leucodermis*), která v některých místech vyrůstá v nádherné a mohutné solitérní jedince. Pařezinové hospodářství a členité okraje lesů poskytují vhodné prostředí a mnoho hnízdních příležitostí drobnému ptactvu.

Přestože jsou medvěd hnědý (*Ursus arctos*), rys ostrovid (*Lynx lynx*) a vlk obecný (*Canis lupus*) uváděni mezi faunou zdejších národních parků, zůstává otázkou, nakolik toto tvrzení nadále platí. Vyhubení velkých šelem i jejich kořisti zřejmě souvisí s nízkou životní úrovní obyvatelstva v odlehlých končinách a s absencí jakékoliv ochrany a kontroly lovu.

Dříve než dorazí beton

Národní parky Prokletých hor zapůsobí na návštěvníka překvapivou zachovalostí a nedotčeností, i když je to krajina dlouhodobě extenzivně využívaná člověkem. Pastva dobytka zasahuje i do nejdlehlších míst s výjimkou vysokých skalních masivů bez vegetace. S označením národního parku či spíše s jeho torzem jsme se setkali pouze v NP Thethi. Zmiňovaným velkoplošným chráněným územím chybí profesionální pracovníci. Vysvětlení je jednoduché: Státy této části Balkánu přednostně řeší palčivější politické a hospodářské problémy. Uvedená skutečnost se týká především Kosova, dosud neuznaného řadou států světa. Vyhlášení zvláště chráněných území má tak spíše pouze formální charakter. Doufejme, že se země s tolika přírodními krásami dokáže ubránit megalomanským investičním záměrům a zachová si nejceněnější přírodní oblasti co nejméně narušené.

Fotografie Dana Turoňová
Autoři pracují v Agentuře ochrany
přírody a krajiny ČR: J. Havelka na Správě
CHKO Žďárské vrchy, M. Hobza ve středisku
Havlíčkův Brod, J. Mejzrová na Správě CHKO
Jizerské hory a v krajském středisku Liberec,
D. Turoňová v oddělení sledování biotopů
a druhů na ředitelství v Praze, M. Vočadlová
ve středisku Zlín, E. Hausvater ve Výzkumném
ústavu ústavu bramborářském, Havlíčkův Brod

Jasoň dymníkový (*Parnassius mnemosyne*)

Želva zelenavá (*Testudo hermanni*)

SUMMARY

**Havelka J., Hausvater E., Hobza M., Mejzrová J. & Vočadlová M.:
The Damned Mountains Is Not At All Damned**

The Damned (Prokletije) Mts., a mountain range in the Balkans that extends from northern Albania to southwestern Kosovo and eastern Montenegro, is no doubt among European areas to the smallest extent influenced by humans. Visitors have only recently discovered its beauty, but it is just a matter of time where also the forgotten part of the Balkans will be dramatically changed. Nevertheless, the landscape is being used in the same way as dozens or probably centuries ago, i.e. by livestock grazing. Small field patches very closed to human settlements provide local inhabitants with basic food. At

more remote sites, grazing has been irregular and the landscape has been relatively well healthy. While a botanist meets species-rich plant communities and wild plant populations which cannot be found elsewhere in Europe, forests as well as fauna have been preserved in a rather worse status there. The remnants of forests are mostly beech ones, somewhere with hornbeam, spruce or pine trees. They have been managed as coppice or sucker growths: therefore, also because of broken forest edges, many passerines and other small birds nest in such habitats. The Damned Mountains harbours many endemic or relict wildlife species (e.g., the alpine plant *Wulfenia baldacci*) or those considered being critically threatened across the whole continent.